

**РОЗДУМИ ПРО РУСИФІКАЦІЮ:
ЯК І НАВІЩО БОРОТИСЯ З ЦИМ ЗЛОМ В УКРАЇНІ***НТУ «Дніпровська політехніка»*

Демидова А. С.

Науковий керівник: к. мист., проф. Годенко-Наконечна О.П.

Русифікація, зросійщення – це поняття, яке широко вживається (спершу – у політичній публіцистиці, потім – в історичній науці та політології) з кінця 19 - поч. 20 ст. на означення державної політики, що мала забезпечити всебічну інтеграцію народів Російської імперії, а згодом – народів СРСР. Кінцевою метою русифікації була політична лояльність та мовно-культурна асиміляція неросійських етносів (у тому числі й українського), тобто позбавлення їх власної ідентичності [1]. Проблема нищення української мови, а відповідно й культури існує навіть довше, ніж існує сам термін «русифікація», ця проблема актуальна протягом останніх 400 років. Українську мову забороняли сотні разів, про це, наприклад, писали дисидент Іван Дзюба [2], дослідниця й письменниця Раїса Іванченко [3], Роман Сушко в його історичній праці «Хроніка нищення української мови» [4]. Упродовж цих чотирьох століть її намагалися знищити, витіснити, а носіїв мови репресували, насильно вивозили далеко від рідної землі або змушували емігрувати з України.

Чим же завинила перед імперськими покручами українська мова? Я гадаю, що проблема не в самому існуванні нашої мови і культури, а в існуванні Росії. Сліпа і пихата впевненість російських шовіністів у власній величчї і вищості понад усіма народами не лише Східної Європи, але й усього світу – це те, що змушує їх нищити інші етноси та їхню ідентичність. Для росіян усе, що не російське – недолуге, сміховинне і другосортне, і це при тому, що сама російська культура – це, в основному, продукт привласнення здобутків культур поневолених Росією народів. Вони масово насміхаються над українською мовою, називаючи її сільським наріччям, відповідно й наша культура (як традиційна, так і сучасна) сприймається ними як дещо несерйозне й таке, що можна зневажати. У лексиконі росіян є епітет «нерусский», який має суто шовіністичну природу, використовується це слово виключно в негативній конотації на позначення здебільшого людей, які мають нетипову для східних слов'ян (до яких себе росіяни чомусь зараховують, хоча, як відомо, за своїм походженням вони ближче до угро-фінів) зовнішність або мову (це може бути будь-яка мова, що не входить до слов'янської мовної групи). А от зі словом «русский» ситуація ще цікавіша: росіяни називають себе і все, що їм заманеться «русским», аби потім усе, що дійсно стосується Русі вважати своїм. Хоч, власне кажучи, до Русі росіяни майже ніякого стосунку не мають.

Русифікація небезпечна тим, що стирає межі нашої національної ідентичності, насаджує українцям меншовартісне ставлення до рідної мови, до рідної землі і культури, змушує людей відмовлятися від власної історії і традицій на користь російського інформаційного і культурного простору. Сучасними наслідками русифікації є високий відсоток українців, що

послугуються російською мовою в житті, небажання переходити на українську, велика кількість топонімів, утворених від прізвищ російських політичних, військових, культурних діячів на території України, засилля на українському телебаченні телепередач російською мовою або показ фільмів, телешоу російського виробництва, велика популяризація серед українського суспільства російської музики, негативне ставлення деяких українців до демонтажу пам'ятників відомим російським митцям, таким як, наприклад, Олександр Пушкін. За словами письменниці Лариси Ніцой, він та інші діячі – це «щупальця русского міра» в Україні, які нав'язують нам спільний з Росією культурний простір [5]. Я не можу не погодитись з цим твердженням, адже справді через доторк до культурного продукту Московії українці м'яко і майже непомітно для себе всотують наративи «русского міра», які дуже негативно впливають на усвідомлення українцями власної ідентичності, тим самим насаджуються меншовартісне ставлення до всього українського. Натомість, замість «пушкіних» і «лермонтових» маємо вшанувати гідних синів і доньок української нації, наприклад, Валер'яна Підмогильного, Івана Багряного, Катерину Білокур, Євгена Маланюка, Олену Телігу та багатьох інших.

Хто б що не говорив, але русифікація досить сильно понівечила ставлення пересічних українців до їхньої національної культури, ця болюча проблема й досі на часі. Попри розгортання Московією повномасштабної війни проти України ми, у першу чергу, як українці, а також і як майбутні культурологи маємо стати на захист української культури і вберегти її від згубної асиміляції.

Безперечно, початок війни Росії проти України в 2014 році став причиною патріотичного піднесення українців, коли багато людей переходили на українську мову (у період з початку російської військової агресії 57% співвітчизників вважали українську мову рідною, у 2022 році показник сягнув 76% [6]), почали більше читати українською, багато хто відкрито заявляв про свої проукраїнські погляди. Проте, на жаль, українці з того часу не припинили менше споживати російський культурний продукт (у цьому можна пересвідчитись, поглянувши на тренди українського YouTube каналу за 2020 та 2021 роки), тож одного усвідомлення себе як українця замало для того, аби викоринити зросійщення. Таку ж ситуацію, а саме піднесення патріотизму, ми спостерігаємо й нині – 24 лютого українці «прокинулись», тобто все ж згадали, що вони українці, а не жителі колишньої УРСР. Між тим, багато з них і досі стверджують, що мовне питання не на часі, а знесення пам'ятників Пушкіну – це уподібнення до тих самих російських шовіністів, котрі, наприклад, знищили ціле покоління українських митців у 1930-х роках. Таке порівняння, як на мене, абсолютно недоречне, адже росіяни нищили українську культуру на українській території, а ми лише прибираємо наслідки їхнього колоніалізму на своїй землі, а не їдемо до Москви і не примушуємо росіян знищувати пам'ятки їхньої культури в їхній країні. Ми ж не закликаємо забороняти вивчення російської літератури в школах якої-небудь Вологди чи Брянська, але коли б ми хоча б трохи обмежили в українській школі вивчення в 10-11 класах Булгакова (який був українофобом, про що свідчить хоча б його твір «Біла гвардія»), де є

чимало епізодів, які демонструють імперську зверхність і ненависть автора до боротьби українців за свою державу), то це не принесло б жодних негативних наслідків.

Окрім обмежень щодо друку, продажу, поширення, популяризації російської літератури були б доречні заходи з активного підняття популярності літератури українських авторів, повна декомунізація і деколонізація топонімів, реформа шкільної програми з літератури, заборона викладання в закладах освіти російською мовою, закриття всіх російськомовних шкіл. Цілком можливо, що деякі з цих заходів викликать певний спротив у зросійщеному суспільстві, але такі дії дуже важливі. Часи лагідної українізації, що працювала дуже повільно й малопомітно, минули, варто робити активніші кроки. Чим раніше ми вдамося до дій, тим скорішим буде результат. Для нас, студентів вищої освіти, актуальним також є питання роботи з україномовними джерелами, яких, на жаль, не вистачає, адже більшість культурологічних, філософських творів зарубіжних авторів існують для нас лише в російському перекладі. Це ускладнює роботу як на аудиторних, так і на практичних заняттях, коли витрачається час на переклад прочитаного матеріалу.

Крім очікування майбутніх реформ варто покікуватись і про належне виконання вже існуючих законів, наприклад, Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». За ним всі концерти, шоу-програми, культурно-мистецькі, розважальні, видовищні заходи мають проводитися державною мовою. Виступи осіб, які не володіють державною мовою, повинні супроводжуватися синхронним або послідовним перекладом; оголошення, афіші, постери, буклети, інші інформаційні матеріали про культурно-мистецькі та видовищні заходи та вхідні квитки на них мають виготовлятися державною мовою. Також мовою музейної справи, мовою туристичного та екскурсійного обслуговування, мовою поширення та демонстрування фільмів в Україні є, згідно з законом, державна мова [7]. Цей закон є важливим для забезпечення збільшення присутності державної мови в публічному просторі та зміцнення її статусу як державної.

Перелік посилань

1. Русифікація в українському контексті / Енциклопедія історії України. <http://history.org.ua/?termin=Rusyfikatsiia>
2. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? – К., 1998.
3. Іванченко Р. Історія без міфів. – К., 2007.
4. Сушко Р., Левицький М. Хроніка нищення української мови. – К., 2012.
5. Ніцой Л. Школа українця. Вип. 4. Пушкінопад. https://www.youtube.com/watch?v=Mu2v4fjgU50&ab_channel=%D0%9B%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%9D%D1%96%D1%86%D0%BE%D0%B9
6. Кречетова Д. Лише 18% українців розмовляють вдома виключно російською. Опитування. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/25/247962/>

7. Уповноважений із захисту української мови. 16 липня – новий етап втілення норм Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/16-lipnya-novij-etap-vtilennya-norm-zakonu-pro-zabezpechennya-funkcionuvannya-ukrayinskoyi-movi-yak-derzhavnoyi>